

स्वयंसेवी संस्थांमार्फत चालविण्यात येणा-या अपंगांच्या विशेष शाळा/कर्मशाळा व संलग्न वसतिगृह यामधील शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचारी पदांचा आढावा व आकृतीबंध निश्चित करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन

सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व विशेष सहाय्य विभाग,

शासन निर्णय क्रमांक :- इडीडी-२००३/प्र.क्र.३४०/भाग-३/सुधार-२,

मंत्रालय विस्तार भवन, मुंबई ४०० ०३२.

दिनांक :- १८ ऑगस्ट, २००४.

- वाचा :-**
- १) शासन अ.शा.पत्र क्र.इडीडी-१०९५/६०५१/प्र.क्र.२४५/सुधार-२, दि. २७/८/१९९७.
  - २) शासन निर्णय वित्त विभाग क्र.असंक-१००१/प्र.क्र.२९/२००१/वित्तीय सुधारणा, दिनांक १०/९/२००१
  - ३) शासन निर्णय, सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व विशेष सहाय्य विभाग, क्र.इडीडी-२००२/प्र.क्र.२३१/सुधार-२, दि.२६ सप्टेंबर, २००३, १७ ऑक्टोबर, २००३ व दि.२७ जानेवारी, २००४
  - ४) आयुक्त, अपंग कल्याण, पुणे यांचे पत्र क्र.अकआ/कर्मचारीवृंद प्रस्ताव/प्र-७-वैसाका/२००३-०४/१९४१, दि.२७/८/२००३ व क्र.अकआ/संस्था /पदसंख्या /२००४-०५/१२७८, दि.१३/५/२००४
  - ५) शासन पत्र, सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व विशेष सहाय्य विभाग, क्र.इडीडी-२००३/प्र.क्र.३४०/भाग-३/सुधार-२, दिनांक १५ जुलै, २००४
  - ६) शासन पृष्ठांकण, वित्त विभाग क्र.पदनि-१००४/प्र.क्र.६/२००४/वित्तीय सुधारणा-१, दिनांक २/८/२००४

शासन निर्णय :- शासकीय/अशासकीय कार्यालय/संस्था यामध्ये अस्तित्वात असलेल्या सर्व (योजनेतर किंवा योजनांतर्गत) पदांचा आढावा घेण्यासंदर्भात शासन निर्णय वित्त विभाग दिनांक १० सप्टेंबर, २००१ अन्वये आदेश निर्गमित करण्यात आलेले आहेत. त्यानुसार अपंग कल्याण आयुक्तालय अंतर्गत स्वयंसेवी संस्थांमार्फत चालविण्यात येणा-या अपंगांच्या विशेष शाळा/कर्मशाळा व संलग्न वसतिगृहातील प्रवर्गनिहाय शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचा-यांच्या पदांचा आढावा आयुक्त, अपंग कल्याण, पुणे यांचे स्तरावर अपंगांच्या कर्मचारी संघटना व संस्था चालक आणि या क्षेत्रातील तज्ञ व्यक्तींची बैठक आयोजित करून घेण्यात आला. सदर आढाव्याचे शासनस्तरावर तपासणी करण्यात आली. त्यानंतर वित्त विभागाच्या सहमतीने प्रथम प्रस्ताव सयुक्त सचिव समितीच्या दिनांक ३ जुलै, २००४ रोजी झालेल्या बैठकीत आढावा घेऊन प्रस्ताव मा.मुख्यसचिव यांच्या अध्यक्षतेखालील उच्चस्तर सचिव समितीच्या दिनांक १७/७/२००४ रोजी झालेल्या बैठकीत ठेवण्यात आला होता. या बैठकीमध्ये सोबत जोडलेल्या विवरण पत्रातील प्रवर्गनिहाय शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचा-यांच्या पदास मंजूरी देण्यात आलेली आहे.

२. शासनाने अपंगांच्या विशेष शाळा/कर्मशाळांकरीता यापूर्वी वेळोवेळी संहिता/शासन निर्णयान्वये निश्चित केलेले कर्मचारी आकृतीबंध रद्द करण्यात येत आहे. आता वरीलप्रमाणे देण्यात आलेल्या मंजूरीस अनुसरून राज्यातील स्वयंसेवी संस्थांमार्फत चालविल्या जाणा-या अपंगांच्या विशेष शाळा/कर्मशाळा व संलग्न वसतिगृह यामधील शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचा-यांच्या सोबतच्या विवरणपत्र "अ" मध्ये दर्शविलेल्या आकृतीबंधास शासन मंजूरी देत आहे. सदर विवरणपत्रात दर्शविण्यात आलेली पदेच संबंधित अपंगांच्या विशेष शाळा/कर्मशाळा अनुज्ञेय

कृ.मा.प.

राहातील. तसेच सदर आकृतीबंधातील पदांची शैक्षणिक अर्हता विवरणपत्र "ब" नुसार हे आदेश निर्गमित झाल्याच्या दिनांकापासून लागू राहिल.

३. वरीलप्रमाणे निश्चित करण्यात आलेला शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचारी वर्गाचा आकृतीबंध हा जुन्या व नव्याने अनुदान तत्वावर आणलेल्या अपंगांच्या विशेष शाळा/कर्मशाळा व संलग्न वसतिगृहे यांना लागू राहिल. सध्या जुन्या अपंगांच्या विशेष शाळा/कर्मशाळा व संलग्न वसतिगृहे यांना मंजूर करण्यात आलेली कर्मचारी वर्गाची पदे ही सोबतच्या आकृतीबंधाप्रमाणे तपासावी व सदर आकृतीबंधाप्रमाणे जादा/अतिरिक्त ठरलेली पदे त्यावरील कर्मचा-यांच्या सेवानिवृत्तीमुळे वा अन्य कोणत्याही कारणांमुळे रिक्त झाल्यास ती पदे भरण्यात येऊ नयेत. तसेच ज्या जुन्या अपंगांच्या विशेष शाळा/कर्मशाळा व संलग्न वसतिगृहे यांना आकृतीबंधानुसार मंजूर करावयाच्या शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचारीवर्गाचा एकत्रित प्रस्ताव शासनास सादर करण्यात यावा.

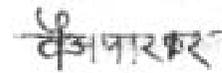
४. वरीलप्रमाणे निश्चित करण्यात आलेल्या व सोबतच्या आकृतीबंधानुसार सन २००३-२००४ या आर्थिक वर्षात नव्याने अनुदान तत्वावर आणण्यात आलेल्या ११३ अपंगांच्या विशेष शाळा/कर्मशाळा व संलग्न वसतिगृहे यांना तातडीने संबंधित समाज कल्याण अधिकारी, गट-अ, जिल्हा परिषद यांनी आयुक्त, अपंग कल्याण, पुणे यांनी निश्चित केलेल्या/करण्यात येणा-या विद्यार्थी संख्ये प्रमाणे व पद मंजूरी प्रमाणे या पदावर नियमानुसार संस्थेने नियुक्त केलेल्या कर्मचा-यास मान्यता द्यावी व अशी पद मान्यता देतांना संबंधित कर्मचा-यांची मुळ नियुक्ती दिनांकास असलेली वयोमर्यादा विचारात घ्यावी. सदर कार्यवाहीचा अहवाल आदेशाच्या प्रतीसह शासनास व आयुक्त, अपंग कल्याण, पुणे यांना सादर करावा.

५. नव्याने अनुदान तत्वावर आणलेल्या ११३ अपंगांच्या विशेष शाळा/कर्मशाळा व संलग्न वसतिगृहे यामधील कर्मचा-यांच्या मंजूर पदावर होणारा खर्च सन २००४-२००५ या आर्थिक वर्षात संबंधित लेखाशिर्षाखाली मंजूर करण्यात आलेल्या तरतूदीतून भागवावा व तो संबंधित लेखाशिर्षाखाली खर्ची टाकण्यात यावा.

६. सदर आदेश निर्गमित झाल्याच्या दिनांका पासून अंमलात येतील.

७. हा शासन निर्णय वित्त विभागाच्या मान्यतेने व त्या विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र.८१८/०४/व्यय-१४ व क्र.५२५/०४/विसु-१, दिनांक ११/८/२००४ अन्वये निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(वै.अ.पारकर)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१) मा.राज्यपालांचे सचिव

२) मा.मुख्यमंत्र्यांचे सचिव

३) मा.उपमुख्यमंत्र्यांचे सचिव

४) मा.मंत्री/राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव (सर्व)

५) मा.मुख्य सचिव

६) मा.अतिरिक्त मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव सर्व मंत्रालयीन विभाग

- ७) सर्व विभागीय आयुक्त
८) संचालक, समाज कल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
९) आयुक्त, अपंग कल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
१०) सर्व जिल्हाधिकारी
११) सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
१३) सर्व विभागीय समाज कल्याण अधिकारी
१४) सर्व विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी
१५) सर्व समाज कल्याण अधिकारी, गट-अ, जिल्हा परिषद
१६) महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता/लेखा परिक्षा) महाराष्ट्र-१/२, मुंबई/नागपूर
१७) सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी
१८) विभागातील सर्व कार्यासने
१९) निवड नस्ती- सुधार-

शासन निर्णय, सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व विशेष सहाय्य विभाग, क्र.इडीडी-२००३/प्र.क्र.३४०/भाग-३/सुधार-२, दि. १८

ऑगस्ट, २००४ चे सोबतचे विवरणपत्र - "अ"

अशासकीय अपंगांच्या विशेष शाळा/कर्मशाळा व संलग्न वसतिगृहे यामधील शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचा-यांचा आकृतीबंध

अ.क्र.	पदनाम	वेतनश्रेणी	विद्यार्थी संख्या	अनुज्ञेय पदे	अभिप्राय
अपंगांच्या विशेष शाळा विभाग					
१	मुख्याध्यापक	५५००-१०००	५० ते १०० पेक्षा कमी	१ (कनिष्ठ स्तर)	५० पेक्षा कमी विद्यार्थी संख्येच्या शाळेतील वरिष्ठ विशेष शिक्षक हे मुख्याध्यापक म्हणून काम पहातील. परंतु त्यांना वेतनश्रेणी अनुज्ञेय राहणार नाही.
		६५००-१०५००	१०० किंवा त्यापेक्षा जास्त	(वरिष्ठ स्तर)	
२	विशेष शिक्षक	४५००-७०००	अंध - १० मुकबधीर - ८ मतिमंद/सेरेब्रेलपालसी- ८ अस्थिव्यंग - २५	१ १ १ १	
३	शारीरिक शिक्षण निदेशक /कला,हस्त व्यवसाय शिक्षक	४५००-७०००	हस्तकला शिक्षक अथवा शारीरिक शिक्षक निदेशक ५० विद्यार्थ्यांच्या शाळेसाठी (२५ : १) १०० विद्यार्थ्यांच्या शाळेसाठी (२५ : १)	२ ४	
४	संगीत शिक्षक	४५००-७०००	स्वतंत्र पद अनुज्ञेय नाही. तथापि शाळेने आवश्यकते प्रमाणे कला शिक्षकामधून १ संगीत शिक्षकाची नियुक्ती करावी.	--	
५	निम वैद्यकीय कर्मचारी	५५००-१०००	प्रत्येक प्रवर्गातील शाळेसाठी - १ (अ) अंध-चलन अवयव निदेशक (ब) मुकबधीर - स्पीच थॅरापिस्ट (५० : १) - १०० विद्यार्थ्यांच्या शाळेसाठी (क) मतिमंद - मानस शास्त्रज्ञ अथवा व्यवसाय उपचार तज्ञ अथवा भौतिकोपचार तज्ञ (ड) स्पास्टीक - फिजिओ थॅरापिस्ट अथवा व्यवसायोपचार तज्ञ (इ) अस्थिव्यंग - फिजिओ थॅरापिस्ट अथवा व्यवसायोपचार तज्ञ	१ २ १ १ १	

६	काळजी वाहक	२५५०-३२००	अंध, मुकबधीर व अस्थिव्यंग - ५० मतिमंद अथवा सेरेब्रल पालसी - २५	१ १	सदर पद दरमहा रु.२०००/- प्रमाणे प्रथम ३ वर्षाकरिता व ३ वर्षानंतर नियमित वेतनश्रेणी रु.२५५०-३२०० मध्ये भरण्यात यावे
७	सफाईगार	२५५०-३२००	प्रत्येक शाळेसाठी १	१	सदर पद कंत्राटी पध्दतीने भरण्यात यावे व मुळ वेतन अधिक देय महागाई भत्ता याच्या ५० टक्के एवढे एकत्रीत वेतन देय राहिल.
८	ग्रंथपाल	रु.१००/- दरमहा विशेष वेतन	शाळेतील वरिष्ठ शिक्षकांकडे कार्यभार सोपविणे.	--	
९	मानद वैद्य. अधिकारी	रु.२५००/- द.म. एकत्रित वेतन	मानद वैद्य.अधि./ अस्थि शल्य चिकित्सक / इ.एन.टी. / नेत्र तज्ञ / मनोविकार तज्ञ यापैकी संस्थेचे स्वरूप पाहून.	१	
अपंग शाळा कार्यालय विभाग					
१	लेखापाल	४०००-६०००	१०० पेक्षा जास्त विद्यार्थ्यांच्या शाळेसाठी	१	
२	कनिष्ठ लिपीक नि - लेखापाल	३०५०-४५९०	लिपीक-नि-लेखापाल ५० ते १०० पर्यंत विद्यार्थी असलेल्या शाळेसाठी	१	
३	शिपाई	२५५०-३२००	प्रत्येक शाळेसाठी	१	
निवासी अपंग शाळा वसतीगृह विभाग					
१	अधिक्षक	३०५०-४५९०	प्रत्येक वसतीगृहासाठी	१	
२	स्वयंपाकी	२६१०-४०००	प्रत्येक वसतीगृहासाठी	२	
३	राखणदार/ काळजी वाहक	२५५०-३२००	अंध, मुकबधीर, अस्थिव्यंग-२५ मतिमंद अथवा सेरेब्रल पालसी -१५	१ १	सदर पद दरमहा रु.२०००/- प्रमाणे प्रथम ३ वर्षाकरिता व ३ वर्षानंतर नियमित वेतनश्रेणी रु.२५५०-३२०० मध्ये भरण्यात यावे
४	मदतनीस	२५५०-३२००	५० विद्यार्थ्यांसाठी	१	सदर पद कंत्राटी पध्दतीने भरण्यास व मूळ वेतन अधिक देय महागाई भत्ता याच्या ५०% एवढे एकत्रित वेतन मंजूर करावे.
५	पहारेकरी	२५५०-३२००	प्रत्येक वसतीगृहासाठी	१	सदर पद कंत्राटी पध्दतीने भरण्यात यावे व मूळ वेतन अधिक देय महागाई भत्ता याच्या ५०% एवढे एकत्रित वेतन मंजूर करावे.

६	सफाईगार	२५५०-३२००	प्रत्येक वसतीगृहासाठी	१	सदर पद कंत्राटी पध्दतीने भरण्यात यावे व मूळ वेतन अधिक देय महागाई भत्ता याच्या ५०% एवढे एकत्रित वेतन मंजूर करावे.
७	परिचारिका	४०००-६०००	मतिमंद शाळेसाठी	१	
८	वाचक	दरमहा रु.२००/-	अंध शाळेसाठी - १०	१	

कर्मशाळा विभाग

१	व्यव.अधिक्षक	५५००-९०००	प्रत्येक कर्मशाळेसाठी	१	
२	निदेशक (अ,ब,क वर्ग)	४०००-६०००	अस्थिव्यंग - २५ विद्यार्थ्यांसाठी अंध - २५ विद्यार्थ्यांसाठी मुके व बहिरे - २५ विद्यार्थ्यांसाठी मतिमंद - २५ विद्यार्थ्यांसाठी	१ २ २ २	
३	लेखापाल	४०००-६०००	१०० अथवा १०० पेक्षा जास्त विद्यार्थ्यांच्या कार्यशाळेसाठी	१	
४	लिपीक-नि-लेखापाल	३०५०-४५९०	५० अथवा १०० पेक्षा कमी असलेल्या कार्यशाळेसाठी लिपीक	१	
५	कार्यशाळा मदतनीस	२५५०-३२००	अंध, मुकबधीर, अस्थिव्यंग - ५० मतिमंद / सेरेब्रेल पालसी- २५	१ १	
६	पुनर्वसन सामाजिक कार्यकर्ता-नि-से.योजन अधिकारी	४५०/- एकत्रित वेतन दरमहा	प्रत्येक कर्मशाळेसाठी	१	

निवासी कर्मशाळा वसतीगृह विभाग

१	गृहपाल	३०५०-४५९०	प्रत्येक वसतीगृहासाठी	१	
२	स्वयंपाकी	२६१०-४०००	प्रत्येक वसतीगृहासाठी	२	
३	राखणदार / काळजी वाहक	२५५०-३२००	अंध, कर्णबधीर व अस्थिव्यंग - २५ मतिमंद / सेरेब्रेल पालसी - १५	१ १	सदर पद दरमहा रु.२०००/- प्रमाणे प्रथम ३ वर्षाकरिता व ३ वर्षांनंतर नियमित वेतनश्रेणी रु.२५५०-३२०० मध्ये भरण्यात यावे

४	मदतनीस	२५५०-३२००	५० विद्यार्थ्यांसाठी	१	सदर पद कंत्राटी पध्दतीने भरण्यास व मूळ वेतन अधिक देय महागाई भत्ता याच्या ५०% एवढे एकत्रित वेतन मंजूर करावे.
५	सफाईगार	२५५०-३२०० संस्थेमार्फत वेतन	प्रत्येक वसतीगृहासाठी	१	सदर पद कंत्राटी पध्दतीने भरण्यास व मूळ वेतन अधिक देय महागाई भत्ता याच्या ५०% एवढे एकत्रित वेतन मंजूर करावे. (या पदाचा खर्च संस्थेने स्वतःच सोसावयाचा आहे.)
६	पहारेकरी (रात्रपाळी)	२५५०-३२०० संस्थेमार्फत वेतन	प्रत्येक वसतीगृहासाठी	१	सदर पद कंत्राटी पध्दतीने भरण्यास व मूळ वेतन अधिक देय महागाई भत्ता याच्या ५०% एवढे एकत्रित वेतन मंजूर करावे. (या पदाचा खर्च संस्थेने स्वतःच सोसावयाचा आहे.)

वै. अ. पारकर

(वै. अ. पारकर)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन.

विवरणपत्र "ब"

नव्याने निश्चित करण्यात आलेल्या आकृतीबंधातील पदांची शैक्षणिक अर्हता
(शासन निर्णय क्र.इडीडी-२००३/प्र.क्र.३४०/भाग-३/सुधार-२, दिनांक १८ ऑगस्ट, २००४)

क्र.	पदनाम	शैक्षणिक अर्हता
१	मुख्याध्यापक- कनिष्ठस्तर	पदवीधर व संबंधित प्रवर्गातील प्रशिक्षित आणि आर.सी.आय. नोंदणीकृत विशेष शिक्षकांमधून सेवाजेष्ठतेप्रमाणे पदोन्नतीने, नियमित वेतनश्रेणीतील विशेष शिक्षकांमधून नियुक्ती असल्यास नियमित वेतनश्रेणी प्रमाणे. सरळ सेवेने नियुक्ती करावयाचे असल्यास संबंधित प्रवर्गाच्या विशेष शिक्षणामधील बी.एड. व पाच वर्षांचा शिक्षक म्हणून शिकविण्याचा अनुभव.
२	मुख्याध्यापक- वरिष्ठस्तर	पदवीधर व संबंधित प्रवर्गातील प्रशिक्षित आणि आर.सी.आय. नोंदणीकृत विशेष शिक्षकांमधून सेवाजेष्ठतेप्रमाणे पदोन्नतीने, नियमित वेतनश्रेणीतील विशेष शिक्षकांमधून नियुक्ती असल्यास नियमित वेतनश्रेणी प्रमाणे. सरळ सेवेने नियुक्ती करावयाचे असल्यास संबंधित प्रवर्गाच्या विशेष शिक्षणामधील बी.एड. व पाच वर्षांचा शिक्षक म्हणून शिकविण्याचा अनुभव.
३	विशेष शिक्षक	माध्यमिक अथवा उच्चमाध्यमिक शालांत परिक्षा प्रमाणपत्र धारक व संबंधित प्रवर्गातील प्रशिक्षित व आर.सी.आय. नोंदणीप्रमाणपत्र धारक. अस्थिव्यंगाकरीता डी.एड. तथापि पाचवी पासून पुढील वर्ग असल्यास शिक्षण विभागाच्या शाळा संहितेप्रमाणे शैक्षणिक अर्हता राहिल.
४	शारिरीक शिक्षण निदेशक/ हस्त व्यवसाय शिक्षक	माध्यमिक अथवा उच्च माध्यमिक शालांत परिक्षा प्रमाणपत्र व हस्तव्यवसाय, कला, संगीत, शारिरीक शिक्षण, नृत्य इत्यादी कला विषयक मान्यताप्राप्त संगीत कला महाविद्यालयाची पदवी अथवा पदवीका (किमान दोन वर्ष) अथवा आय.टी.आय. अथवा तंत्रशिक्षण विभागाचे किमान एक वर्ष कालावधीचे प्रमाणपत्र, बी.पी.एड. दृष्टीहिनाकरीता व्यवसाय शिक्षकांसाठी डेहरादून येथील राष्ट्रीय संस्था तसेच राज्य शासनाने मान्यता दिलेल्या कर्मशाळेमधील एक वर्षाचे प्रमाणपत्र. सेवांतर्गत इतर कलेचे प्रशिक्षण घेणे आवश्यक.
५	संगीत शिक्षक	मान्यताप्राप्त संगीत विद्यालय/महाविद्यालयाचे प्रमाणपत्र धारक (गांधर्व सारखे महाविद्यालय)
६	निम वैद्यकीय अधिकारी	चलन अवयव निदेशक -पदवीधर व मान्यताप्राप्त संस्थेची मोबिलीटी मधील प्रमाणपत्र पदवी अथवा पदवीका व आर.सी.आय. नोंदणीकृत. स्पीच थेरापिस्ट - मान्यताप्राप्त संस्थेची स्पीच ऑडिओलाजी मधील पदवी अथवा पदवीका व आर.सी.आय. नोंदणीकृत मानस शास्त्रज्ञ - क्लिनिकल सायकोलॉजिमधील पदव्युत्तर पदवी व आर.सी.आय. नोंदणीकृत. फिजीओ थेरापिस्ट - मान्यताप्राप्त संस्थेची अथवा विद्यापिठाची अथवा संस्थेची फिजीओ थेरपीमधील पदवी. संस्थेला आवश्यकता वाटल्यास तासीका तत्वावर जादा दोन निम वैद्यकीय अधिकारी कर्मचा-यांची नियुक्ती करता येईल व त्यावरील खर्च वेतनेतर अनुदानासाठी अनुज्ञेय धरण्यात येईल.
७	काळजीवाहक	इयत्ता ४ थी उत्तीर्ण
८	सफाईगार	इयत्ता ४ थी उत्तीर्ण
९	मानद वैद्यकीय अधिकारी	संबंधित वैद्यकीय क्षेत्रातील पदवी अथवा पदव्युत्तर पदवी. यापैकी कोणताही एक तज्ञाची नियुक्ती संस्था त्यांच्या आवश्यकतेप्रमाणे करेल.
१०	लेखापाल	वाणिज्य पदवीधर, टंकलेखन इंग्रजी ४० व मराठी ३० शब्द प्रतिमिनिट व एम.एस.सी.आय.टी.चे प्रमाणपत्र आवश्यक अथवा लिपिक-नि-लेखापाल यामधून पदोन्नतीने
११	कनिष्ठ लिपिक-नि- लेखापाल	माध्यमिक शालांत परिक्षा प्रमाणपत्र, टंकलेखन इंग्रजी ४० व मराठी ३० शब्द प्रतिमिनिट व एम.एस.सी.आय.टी.चे प्रमाणपत्र आवश्यक.
१२	शिपाई	४ थी उत्तीर्ण

१३	अधिक्षक	उच्च माध्यमिक शालांत परिक्षा प्रमाणपत्र धारक व संबंधित प्रवर्गाचे शिक्षण प्रशिक्षण उत्तीर्ण व प्रथमोपचाराचे ज्ञान आवश्यक.
१४	स्वयंपाकी	इयत्ता ४ थी उत्तीर्ण
१५	मदतनीस	इयत्ता ४ थी उत्तीर्ण
१६	पहारेकरी	इयत्ता ४ थी उत्तीर्ण
१७	परिचारिका	ए.एन.एम. व तीन वर्षांचा अनुभव.
१८	वाचक	माध्यमिक शालांत परिक्षा उत्तीर्ण. अस्थिव्यंग अपंग अथवा सेवानिवृत्त शिक्षक
१९	व्यवस्थापकिय अधिक्षक	शासनाच्या तांत्रिक प्रशिक्षणामधील पदविका व दोन वर्षांचा पूर्वानुभव अथवा प्रमाणपत्र व या क्षेत्रातील किमान दोन वर्षांचा पूर्वानुभव अथवा पदवीधर अथवा अपंगांच्या प्रवर्गासाठी प्रशिक्षित व तीन वर्षांचा अनुभव अथवा निदेशकामधून जेष्ठतेप्रमाणे पदोन्नतीने.
२०	निदेशक	संबंधित व्यवसायाचे प्रशिक्षणातील पदवी अथवा पदविका अथवा शालांत परिक्षा प्रमाणपत्र धारक आय.टी.आय. अथवा व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण विभागाचे प्रमाणपत्र. अंध प्रवर्गाकरिता हस्तकलेच्या वस्तू, खडू बनविणे, केनिंग इत्यादी व्यवसायातील मान्यताप्राप्त अपंगांच्या कार्यशाहेतील प्रशिक्षण प्रमाणपत्र.
२१	कार्यशाळा मदतनीस	इयत्ता ४ थी उत्तीर्ण
२२	पुनर्वसन सामाजिक कार्यकर्ता-नि-सेवायो जन अधिकारी	संबंधित मान्यताप्राप्त विद्यापिठाची समाजकार्य यामधील पदव्युत्तर पदवी अथवा होकेशनल कॉन्सिलर मधील मान्यताप्राप्त संस्थेची पदवी व आर.सी.आय.नोंदणीकृत.
२३	गृहपाल	उच्च माध्यमिक शालांत परिक्षा प्रमाणपत्र धारक व संबंधित प्रवर्गाचे शिक्षक प्रशिक्षण प्रमाणपत्र धारक व प्रथमोपचाराचे ज्ञान आवश्यक.

(वै. अ. पारकर)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन.